

Restaurování čtyř soch benediktinských světců v průčelí klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Polici nad Metují

Pavla Laštůvková

V roce 2022 byla dokončena obnova čtyř soch světců v průčelí bývalého klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Polici nad Metují, jehož stavba probíhala v letech 1253 až 1294. Kostelnímu průčelí dominuje dosud dochovaný ústupkový portál provedený v cistercko-burgundské gotice. Ostění portálu ustupuje ve čtyřech pravidelných stupních, v nichž jsou zasazeny sloupky s patkami dnes skrytými pod úrovní terénu. Dřílky sloupků mají uprostřed své výšky ještě románské prstence a ukončeny jsou hlavicemi pokrytými rozmanitým listovím (v kameni lze rozeznat listy chmele, bodláku, vinné révy, javoru, dubu, vlašovičniku, kaštanu, břechťanu či jeřábu). Nad hlavicemi je pásová římsa kopírující ústupky, nad níž až do vrcholu lomeného oblouku pokračují žebra zdobená pnoucím se listovím. Tympanon je vytvořen z jiného druhu kamene a postrádá jakoukoliv výzdobu, patrně byl do portálu vsazen mnohem později. Až do 50. let 20. století na něm byl zlateným písmem proveden žalmový verš: „Pojďte, klanějme se a padněme před Hospodinem, kterýž učinil nás. [Žalm] 94 v. 6.“ Během husitských válek byl kostel spolu s klášterními budovami vyplněn a v letech 1566 a 1575 poškozen požárem. V následujícím století probíhaly zajišťující opravy, s přestavbou začali benediktini až roku 1709. Západní průčelí kostela bylo dokončeno v roce 1723, poslední klášterní budovy byly obnoveny roku 1772. Kostel si i po radikální barokní přestavbě zachoval gotické opěrné pilíře a zmíněný portál. Benediktinům však opravený areál dlouho nevzkvétal. V rámci josefinských reforem byl klášter zrušen a řádu navrácen teprve v roce 1809. Na každé straně portálu stojí dvě sochy světců spjatých s benediktinským řádem. Vlevo blíže k portálu je umístěna socha zakladatele řádu sv. Benedikta († 547), vedle něj se nachází sv. Prokop († 1053), zakladatel sázavského kláštera. Vpravo od portálu je

Obr. 1. Průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie v Polici nad Metují se zrestaurovanými sochami světců, foto: Jan Čáda, 2022

Obr. 2. Socha sv. Benedikta před restaurováním, foto: Jan Čáda, 2018

Obr. 3. Socha sv. Prokopa před restaurováním, foto: Jan Čáda, 2021

Obr. 4. Socha sv. Scholastiky před restaurováním, foto Jan Čáda, 2020

Obr. 5. Socha sv. Vintíře před restaurováním, foto: Jan Čáda, 2020

Obr. 6. Socha sv. Benedikta po restaurování, foto: Jan Čáda, 2021

Obr. 7. Socha sv. Prokopa po restaurování, foto: Jana Čáda, 2021

usazena statue sv. Scholastiky († 543/547), sestry sv. Benedikta a tradičně přijímané zakladatelky prvního ženského kláštera benediktinek, dále od portálu stojí sv. Vintíř (955–1045), poustevník pohřbený v Břevnově. Autorství soch je střídavě připisováno sochaři Antonínu Dorazilovi (1695/1696–1759), jenž se vyučil v pražské dílně Brokoffů a k jehož nejvýznačnějším pracím patří sochařská výzdoba cisterciáckého klášterního kostela v Křesoboru, a Josefu Křesovskému ze Slezska, který se měl v roce 1765 podílet na kamenické výzdobě polického kláštera.

Socha sv. Prokopa byla dne 14. června 1768 umístěna na střešní galerii jižního křídla prelatury, během dvou let přibýly další tři sochy. Roku 1880 byla všechna díla pro svou mohutnost ze střešní galerie sejmuta a umístěna v průčelí kostela. Jak se praví v polické kronice: „Snesena jest dolů okrasa kamenná z kláštera nad prelaturou a z jižní strany traktu stavení klášterského, sochy, vázy, galerie, pavlač, a postaveny jsou ony sochy čtyři po straně portálu kostela polického, totiž sv. Otec Benedikt, sv. Scholastika, sv. Prokop a bl. Vintíř [...] Bylať to arci okrasa nahoře kláštera budovy té, ale že prý moc veliká tíže to byla na střeše, tak snešená jest ona ozdoba.“ Sochy byly postaveny na nově vytvořené hranolové sokly, které těsně přiléhají ke zdi klášterního kostela. Pro sochy, které stojí blíž k portálu, byly vyhotoveny podstavce vyšší a užší, pro ty vzdálenější pak nižší a mocnějšího půdorysu. Proporcím podstavců s výrazně profilovanými římsami jsou tvarově (do oválu či kruhu) uzpůsobena zrcadla, v nichž jsou vypsána jména zpodobněných světců. Postavy v mírně nadživotní velikosti cca 235 cm jsou provedeny ve světle okrovém božanovském pískovci v tradičním ikonografickém pojetí a s obvyklými atributy. Autor obdařil světce umírněnými gesty a decentně řasenými rouchy. Jména světců jsou v soklových zrcadlech uvedena latinskou zkratkou „St.“, před jménem sv. Vintíře však stojí iniciála „B.“, jíž jsou označováni blahoslavení. Vintíř byl od své smrti uctíván, stejně jako mnoho dalších raně středověkých světců, na základě rituálního svatořečení, tj. translací ostatků k oltáři se souhlasem místního biskupa. Neexistují doklady o tom, že

Obr. 8. Socha sv. Scholastiky po restaurování, foto: Jana Čáda, 2022

Obr. 9. Socha sv. Vintíře po restaurování, foto: Jana Čáda, 2022

by vintířský kult církev někdy zpochybňovala. Ve 13. století však kanonické právo nově stanovilo, že svatořečení může provést pouze římský biskup (papež). Takto uznání světců byli totiž uctíváni v celé západní církvi, o což v případě Vintíře břevnovští benediktini usilovali. Z toho důvodu se rozhodli kolem roku 1250 podnitit kanonizační proces, který se však do konce století nepodařilo zdárně uzavřít. Ke konci 13. věku již sami iniciátoři upustili od oficiálního svatořečení, neboť dle legendy jeden z břevnovských opatů při kontemplaci uslyšel, že se dosud nenarodil Petr (tj. papež), jenž má Vintíře svatořečit. O svatosti Vintíře přesto nadále nikdo nepochyboval a sami břevnovští ji stvrdili zapsáním Vintířova svátku (den úmrtí 9. října) do kalendária uvedeného v *Kodexu gigas*, který od roku 1295 vlastnili. Během 14. století se Vintířův kult rozšířil po celých Čechách, jeho svatost později uznal i papež Urban VIII. v bule vydané roku 1634 a Alexandr VII. v dekretech Kongregace ritů z let 1659 a 1660. I v dosud posledním *Římském martyrologiu* z roku 2004 je pro 9. říjen uveden svátek „sancti Gunthéri“, tj. svatého Vintíře. Během husitských válek se povědomí o Vintířově hrobě v Břevnově, u nějž docházelo ke světovým zázrakům, vytratilo, což rovněž mohlo přispět k upuštění od snahy nechat jej oficiálně kanonizovat – prokazatelnost ostatků kandidáta svatořečení byla pro proces nezbytnou podmínkou. Dle Bohuslava Balbína byly Vintířovy ostatky během husitských válek vyzdvihnuty a z důvodu ochrany převezeny do Kladska, odkud měly být roku 1486 přemístěny do Broumova. V roce 1684 byly při opravě oltáře sv. Marie Magdalské v polickém klášterním kostele objeveny ve ztrouchnivělé dřevěné schráně lidské ostatky včetně lebky, jež byly připsány sv. Vintířovi. Ostatky byly v roce 1716 přeneseny do nově vystavěného klášterního kostela sv. Markéty v Břevnově.

Město Police nad Metují, které je vlastníkem čtyř soch benediktinských světců v průčelí bývalého klášterního kostela, přikročilo s pomocí příspěvku Ministerstva kultury v rámci *Programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón* k restaurování sochařského souboru. V roce 2021 proběhla první etapa,

při níž byly restaurovány sochy sv. Benedikta a sv. Prokopa. V následujícím roce byly obnoveny sochy sv. Scholastiky a sv. Vintíře. Restaurátorskou obnovu pískovcových děl provedl MgA. Jan Čáda ve spolupráci s Mgr. Ing. Ondřejem Šimkem, DiS., jenž restauroval kovové prvky.

Kamenné sochy i sokly byly poškozeny biologickým napadením (řasy, mechy, lišejníky), nevhodnými restaurátorskými zásahy v minulosti (např. betonové tmely a doplňky neodpovídající výtvarnému charakteru památky) a zvětráváním kamene, které způsobilo výraznou ztrátu modelace. Každá socha byla také mechanicky poškozena a rovněž lokálně znečištěna barvami, pravděpodobně stékajícími při dřívějších nátěrech fasády. U pravé nohy sv. Vintíře byly v soklu odhaleny stopy nedochovaného atributu, snad páva, kterého nechal světec dle legendy obživit. Na historických snímcích nelze tuto část památky rozpoznat, ani není zmiňována v písemných pramenech.

Kovové atributy byly ve zcela havarijním stavu. Dle materiálu a způsobu zpracování bylo zřejmé, že glorioly sv. Benedikta a sv. Scholastiky jsou původní barokní práce, hlava sv. Vintíře byla osazena novodobou svatozáří z pozinkovaného plechu a sv. Prokopi chyběla gloriola úplně. Pro všechny sochy byly vytvořeny nové aureoly dle původních barokních, které byly konzervovány a uloženy v depozitáři místního muzea. Berly sv. Benedikta, sv. Prokopa a sv. Scholastiky, jež jsou naprosto identické, se dochovaly v relativně dobrém stavu a po zrestaurování mohly být vráceny zpět. Postava sv. Vintíře původně držela v levici zlacenou lilii, která byla v minulosti nahrazena kopií, ale ta byla již delší dobu ztracena. Naštěstí se dochovala historická dokumentace, která původní lilii v ruce světce, byť z dálky, zachycovala. Zhotovení a osazení nové lilie probíhalo tak, že byla nejprve podle kresebného návrhu odsouhlaseného komisí vytvořena maketa květiny, jež byla zkušebně umístěna do Vintířovy ruky. Po komparaci s historickými fotografiemi mohla být lilie provedena v kovu.

Horní kovový díl kříže, navazující na kamennou část v ruce sv. Prokopa, byl proti původnímu předpokladu shledán originálním doplňkem památky. Na kříži byly kromě fragmentů původního zlacení objeveny otvory pro upevnění korpusu, jehož otisky byly na břevnech také patrné. Vzhledem k tomu, že původní podoba Ukřižovaného není známa, korpus se neobnovoval. Stejně tak se nedoplňoval had, který vylézal z prasklého poháru na knize v ruce sv. Benedikta. Na shromážděných historických fotografiích není jeho podoba dostatečně dobře patrná.

Restaurování bylo provedeno s důrazem na autenticitu, s respektem k původním technologiím a materiálům a s motivací maximálního zachování originálního pojetí. Soubor soch benediktinských světců v průčelí bývalého klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Polici nad Metují opětovně získal díky kvalitnímu a citlivému restaurátorskému zásahu důstojnost nejen umělecké památky, ale i duchovního symbolu benediktinské krajiny severovýchodních Čech.

Oživení pevnosti Josefov

Adam Zezula

V červenci 2022 byla úspěšně zakončena rozsáhlá akce obnovy pod názvem „Oživení pevnosti Josefov“, která probíhala bezmála tři roky. Jejím cílem bylo zejména zvýšení bezpečnosti v okolí hradeb, ale i efektivnější využití objektů a jejich zpřístupnění veřejnosti. Výraznou stavební obnovou prošel Bastion IV., který je dlouhodobě využíván spolkem Umělecká kolonie, z. s., sdružujícím umělce a umělecká řemesla, dále muniční sklad v Bastionu IV., část kurtin mezi Bastionem III. a IV., ale i Ravelin XIII. Jedná se o vybranou část rozsáhlého celku barokního městského opevnění II., tzv. Horní pevnosti Josefov, která tvoří nejrozsáhlejší souvislý okruh bastionových hradeb kolem pevnostního města,